

CZŁOWIEK PODMIOTEM WYZWOLENIA

Problem wyzwolenia człowieka. Red. Tadeusz Styczeń
SDS, Marian Radwan SCJ. Fundacja Jana Pawła II, Pol-
ski Instytut Kultury Chrześcijańskiej, Rzym 1987 ss. 408,
nlb. 1. [Sympozja Instytutu Jana Pawła II KUL, 3].

W niespełna trzy miesiące po ogłoszeniu przez Kongregację Nauki Wiary *Instrukcji o chrześcijańskiej wolności i wyzwoleniu*, Instytut Jana Pawła II KUL oraz Polski Instytut Kultury Chrześcijańskiej w Rzymie zorganizowały międzynarodową sesję, poświęconą analizie problematyki wyzwolenia. Otrzymała się ona 16-17 maja 1986 r. w Kazimierzu nad Wisłą. Prelegentami byli przedstawiciele środowisk naukowych z Paryża, Tuluzy, Rzymu oraz Warszawy, Krakowa i Lublina. Materiały tej sesji, poszerzone o teksty *Instrukcji o niektórych aspektach teologii wyzwolenia* z 1984 r. (s. 7-35) i wymienionej już *Instrukcji* z 1986 r. (s. 37-92) składają się na omawianą książkę.

Referaty sesji i autoryzowane głosy ożywionych dyskusji podejmują trzy główne zagadnienia, stanowiące oś interdyscyplinarnych poszukiwań sensu wolności i wyzwolenia, jego granic, korelatów i uwarunkowań.

Dla chrześcijaństwa wolność osoby ludzkiej stanowi jedno z centralnych zagadnień antropologii teologicznej, zakorzenionej w tajemnicy stworzenia i zbawienia człowieka. Biblijną wizję osoby ludzkiej określa obraz człowieka, jako Bożego partnera w Przymierzu, adresata zbawczej misji Słowa

Wcielonego (*propter nos et nostram salutem descendit de coelis*) i dynamicznego podmiotu środowiska Bożego – człowieka naznaczonego „wolą życia”. Korelatem tych uwarunkowań personalistycznych jest m.in. problem wyzwolenia, który na przestrzeni dziejów zyskał trzy zasadnicze rozwiązania o różnych opcjach:

– ograniczenie prawa do wyzwolenia poprzez „uświadomioną konieczność” dyktowaną przez totalizujące jednostkę ludzką struktury społeczne (reprezentantem tego nurtu są m.in. marksistowskie koncepcje wolności i wyzwolenia);

– sprowadzanie zakresu wyzwolenia i osobowej praktyki wolności do człowieka jako jednostki, nie ograniczonej w swych działaniach w kierunku wyzwolenia (zwłaszcza w systemach ekonomicznych). Rozwiązanie to głoszą różnorodne koncepcje liberalistyczne.

– zharmonizowanie osobistej wolności z naturą człowieka (i prawdą o niej), bytu stworzonego przez Boga i powołanego w drodze szczególnej łaski Stwórcy, do życia w wiecznej wolności.

Pierwsza grupa referentów sympozjum zajęła się analizą propozycji mar-

ksistowskiej w jej filozoficznym praktyczno-dziejowym wymiarze. Wyzwolenie w tej optyce określali m.in. O. Tadeusz Ślipko SJ, podejmując się omówienia trudnego, problemu: *Wyzwolenie człowieka w świetle współczesnej filozofii i etyki marksistowskiej w Polsce* (s. 145-161); ks. Tadeusz Styczeń SDS i ks. Andrzej Szostek MIC mówiąc na temat: *Liberalizm po marksistowsku. Antropologiczne implikacje marksistowskiej soteriologii* (s. 123-144) oraz ks. Jean Yves Calvez w referacie: *Jakie wyzwolenie według teologii wyzwolenia?* (s. 145-161).

Możliwość osiągnięcia wyzwolenia i realne doświadczenia wolności w systemach liberalnych podjęli w swoich opracowaniach: ks. René Coste mówiąc o *Kościelnej krytyce liberalizmu społeczno-ekonomicznego* (s. 186-197), Adam Stanowski podejmując próbę rekonstrukcji *Liberalistycznych teorii zniewolenia człowieka i koncepcji jego wyzwolenia* (s. 198-203) oraz Jan Strzelecki dzieląc się refleksjami: *Wokół doktryn wyzwolenia* (s. 204-212).

O chrześcijańskim modelu wolności i wyzwolenia, jako swoistej „trzeciej drodze”, prowadzącej innymi zbieżkami i ku innym szczytom, traktowały wystąpienia: bpa Mariana Jaworskiego: *Wyzwolenie człowieka w chrześcijaństwie. Próba zarysu interpretacji filozoficzno-religijnej* (s. 240-252), Rocco Buttiglione: *Problem wyzwolenia. Punkt widzenia katolika* (s. 253-270) oraz ks. Józefa Majki: *Chrześcijaństwo a wyzwolenie człowieka* (s. 271-293).

Cenny materiał poznawczy i metodologiczny przyniosła dyskusja, w której brali udział socjolodzy, filozofowie, teolodzy – ludzie na co dzień zajmują-

cy się nauką, publicystyką naukową i refleksją nad mechanizmami życia społecznego. Inspirowani myślami zawartymi w wypowiedziach doktrynalnych Kościoła dostarczyli interdyscyplinarnego materiału do tego swoistego podręcznika akademickiego namysłu nad wolnością i wyzwoleniem. Czytelnik znajdzie w nim definicje obu tych pojęć, tak ważnych w świecie ekonomii, polityki czy socjologii, przy czym są to jednocześnie ujęcia reprezentatywne dla różnych kierunków filozoficznych i nurtów współczesnej teologii.

Obok marksistowskiej idei wolności „od” Boga, pozwalającej na szczycie wartości postawić człowieka, nie zależnego od „nikogo”, a więc „wolnego” (s. 128), znajdujemy liberalistyczną wizję wolności, jako niezbędnego warunku zapewnienia pomyślności społeczeństwu „w drodze spontanicznej harmonii interesów poszczególnych jednostek z dobrem wspólnym ogółu” (s. 186) oraz chrześcijańską definicję wolności, jako „synonimu własnej tożsamości”, co potwierdzają sformułowania Listu św. Pawła do Rzymian (s. 241).

Niektórzy z autorów (Styczeń, Szostek) sugerują, że w optyce personalistycznej pojęcia wolności i wyzwolenia sprowadzają się praktycznie do dwóch wiodących ujęć: liberalistycznego i chrześcijańskiego. W praktyce bowiem wolność taka, jak ją rozumie marksizm, rodząca się w drodze zaniegowania Boga, prowadzi do kolektywistycznej autonomii, równie dalekiej od autentycznej wolności, co jej „nadmiar” w strukturach indywidualistycznego liberalizmu, panujący w społeczeństwach konsumpcyjnych. „*Marksizm nie tylko nie stanowi alternatywy*

względem liberalizmu, ale wręcz prezentuje szczególnie dojrzałą, choć specyficzną jego formę" (s. 125). Dzieje się tak zaś dlatego, że oba stanowiska popełniają ten sam błąd – „uzależniają (redukuja) prawdę od (do) wolności" (s. 125).

Spośród bogatej problematyki filozoficzno-społecznej, omówionej na kartach książki *Problem wyzwolenia człowieka* należy zasygnalizować choćby dyskusję wokół historiotwórczej roli procesów wyzwolenia (Strzelecki, s. 204-207), ukazanie koncepcji *praxis* i jej odniesień do prawdy, zwłaszcza w życiu społeczno-politycznym (Styczeń, Szostek, s. 131-134, 311; Strzelecki, s. 316; Ślipko, s. 154-160) oraz próby systematyzacji poglądów filozoficznych na temat tego zakresu antropologii, który opisuje kategorię ludzkiej wolności (Ślipko, s. 145-160).

Najwięcej jednak znaczenia posiadają teologiczne analizy sensu i granic wyzwolenia. Są one tym bardziej cenne, że zrodziły się w środowisku równie podatnym na owocowanie teologią wyzwolenia, co Ameryka Łacińska. Polska bowiem to miejsce wielu trudnych dialogów, spośród których ten, toczący się o kształt człowieczej wolności, w blisko półwiekowej konfrontacji z marksizmem, stał się niejako modelowym rozwiązaniem w Kościele (por. Ślipko, s. 160). Nie bez znaczenia jest tu z pewnością doświadczenie wyniesione przez Ojca Świętego z Ojczyzny, w której „wyzwolenie”, szczególnie od XVIII w., jest korelatem pojęcia „narodu” i „osoby”, kulminującym w romantycznej idei „Chrystusa narodów”. Myśli te podjął m.in. ks. Józef Majka w swym pogłębionym biblijnie i teologicznie szkicu, ukazującym relacje zachodzące między dzie-

jowym zdarzeniem chrześcijaństwa a procesem wyzwolenia człowieka (s. 271-293).

Temat ten wiąże się ściśle z próbami uzgodnienia zakresów wyzwolenia doczesnego ze zbawieniem wiecznym, przyniesionym i spełniającym się w Chrystusie. Tak łatwo tu popaść w przesadny horyzontalizm, prowadzący do zdyskredytowanych przed wiekami rozwiązań, utrzymanych w duchu zasady „z własnej woli zbaw się sam” albo do protestantyzującego kwietyzmu. Problem ten znalazł swoje rozwinięcie w wystąpieniach m.in. bpa Jaworskiego (s. 250-252), Calveza (s. 119-122), ks. Andrzeja Zuberbiera (s. 239, 387-389), Andrzeja Grzegorzycy (s. 383-386).

W klasycznych tekstach latyno-amerykańskiej teologii wyzwolenia (Gustavo Gutiérreza, Leonardo Boffa, Richarda Shaulla, José Comblina) zasadniczo przyjmuje się jednorodność procesu „wyzwolenie-zbawienie”, widząc w każdym wyzwoleniu doczesnym antycypację zbawienia nadprzyrodzonego. Stąd także wszelki polityczny sukces „preferencyjnej opcji” na rzecz ubogich nabiera znaczenia religijnego, soteriologicznego. Dokonuje się ona w środowisku wspólnot podstawowych Kościoła ludowego i dlatego, w przekonaniu zwolenników niektórych nurtów teologii wyzwolenia, nadaje mu znamiona Kościoła autentycznego, pozostającego w opozycji do Kościoła hierarchicznego. Przy braku wystarczającej orientacji filozoficzno-teologicznej łatwo wówczas o fałszywe interpretacje Dobrej Nowiny.

Dobrze więc stało się, że Wydawcy podjęli trud opublikowania (w iście zachodnim tempie) materiałów tej interesującej i udanej sesji. Dali w ten spo-

sób czytelnikowi polskiemu prawdziwy podręcznik wprowadzający w krąg zagadnień wyzwolenia i teologiczno-filozoficznej refleksji nad nim. W ten sposób wypełnili lukę, jaka powstała w świadomości katolików nad Wisłą po *casusie* Boffa i wydaniu obu *Instrukcji* na temat „wyzwoleńczego” rozumienia Dobrej Nowiny o zbawieniu w Jezusie Chrystusie.

Biorąc pod uwagę krótki cykl wydawniczy, należy wyrazić słowa uznania pod adresem Danuty Walczewskiej-Belniak za rzetelne opracowanie redakcyjne oraz Leszkowi Mądzikowi za sugestywny projekt okładki. Niech wolno będzie jednak żywić nadzieję, że kolejne tomy z poczytnej serii *Sympozja Instytutu Jana Pawła II KUL* będą zaopatrzone w indeks rzeczowy, który

w tym konkretnym przypadku przyczyniłby się do bardziej wnikliwego przeanalizowania myśli i sądów, wyrażonych w artykułach i głosach dyskusji.

Za swoiste podsumowanie interdyscyplinarnych analiz, zawartych w omawianej książce, stanowiące zarazem odpowiedź na *Problem wyzwolenia człowieka*, a podsumowujące część dyskusji, niech posłuży stwierdzenie ks. Zuberbiera: „*Bóg wszystkim we wszystkich*” – można to wyrażenie uważać za *teologiczny opis wolności człowieka. Będąc wartością i sytuacją eschatologiczną, realizuje się ona już obecnie, tu na ziemi, w ludzkiej historii – w tej mierze, w jakiej człowiek odnajduje i realizuje w Chrystusie swą synowską jedność z Bogiem*” (s. 301-302).

Karol KLAUZA